

És ebben az esetben a dízlet semcsak önmagában, önmagáért lenne értékes, hangulatteremtő erejű alkotás, hanem szervezesebb részévé lenne a mű egészének.

A mű—előadás—közönség hármasság középponti tagja a színész; őbenne találkozik-összegeződik a dráma és a néző hangulata, érzelmei, az alkotói és befogadói pszichikum. Mégis, a színész értékelésére, munkájának elemzésére a kritikákban csaknem mindig aránytalanul kis tér jut. S ez bizonyos vonatkozásban szükség-szerű, hiszen a pillanattal születő és máris elmúló színészi alkotást hűen leírni, szavakban felidézni gyakorlatilag lehetetlen feladat. Nem lehet azonban említés nélkül hagyni Győri Ilona szeretetre vágyó, majd reményeit fokozatosan elveszítő Josie-ját — különösen lágy gesztusai, az elesett Tyrone iránti gyengédségének mozzanatai voltak emlékeztetése, valamint Horváth Sándor bővérű indulatokból, frappáns ritmus- és hangulatváltásból meg valami elpusztíthatatlan erejű biológiai-fiziológiai optimizmusból összetevődő színvonalas alakítását. Egyedül Upor Péter küszködött néha a nem mindig neki való Jim Tyrone-nal. A szerep lírai vonalát hibátlanul megoldotta, Tyrone másik arcát — a léha, könnyelmű nagybirtokosét — azonban nem ötvözötte eléggé kifinomítva, cizellálva a figura egészébe.

Érdekes volt megfigyelni a közönség előadás alatti és a szünetekben tanúsított viselkedését. Egyetlen előadás tapasztalata arról árulkodott, hogy a nézőtérben többségükben értő, az apróbb mozzanatokra is érzékenyen reagáló színházzszeretők ültek. És ez nagyon fontos volt éppen ennek a darabnak az esetében, ahol a dráma legmélyebben fekvő rétegeiből lehet csak megérteni a felszíni alakulatokat.

Ilyen szempontból volt nagyon hasznos az előcsarnokban levő tábla, mellyel a színház már az előadás előtt segítette-hangolta közönségét. Ennek s ezen kívül a színház egyébként is igényes műsor- és társulatszervezési politikájának volt köszönhető, hogy a „hármasesység” befogadó tagja is a darabhoz és az előadáshoz illő komolysággal és érzékenységgel vett részt ezen az egyáltalában nem könnyű színházi estén: helyesen, pontosan értette a darabot. Ez teremtí meg a lehetőséget mindhárom összetevő további mérceemelésének.

DANISS GYŐZŐ

A BOTLÁR-ÜGY

A Szegei Nemzeti Színház az utóbbi években nem büszkélkedhetett magyar drámák útrabocsátásával. Meglepetést keltett tehát a hír, miszerint színpadjára enged egy mindaddig ismeretlen szerző tolla alól kikerülő művet. Még akkor is, ha ez a mű a színpad tanúsága szerint csupán „nyomozás 3 részben”, azaz „krimi”.

A meglepetésre azonban az igazi okot maga az előadás szolgáltatta. Kiderült ugyanis, hogy a szigetisztmiklósi körzeti orvos nem annyira szegedi ismeretségének (valaha itt diákoskodott) köszönheti első színpadi alkotásának műsorra tűzését, mint inkább meglepően határozott hangjának, formaérzékének s mai emberekhez szóló mondanivalójának.

A szegedi bemutató minden kétséget kizáróan bizonyította, hogy *Bágyoni* Attilát a közlés kényszere készítette drámairásra, s *elsődleges célja a gondolkoztatás*, nem pedig a szórakoztatás. Ez önmagában véve is figyelmet és tiszteletet érdemel. Különösen akkor, ha azt is látjuk, hogy mondanivalóját nem didaktikusan fejtí ki, hanem a színpad törvényeinek megfelelően izgalmas cselekménybe ágyazva tud érdeklődést kelteni a felvetett problémák iránt.

Ezek szerint nem krimi? Igen. De. Azaz... Próbáljuk sorjába venni. „A Botlár-ügy” formáját tekintve valóban a kriminalisztika szabályai szerint zárul le. A közönség csakugyan nyomozást lát a Szegei Nemzeti Színház színpadán. A rendőrség igyekszik felderíteni egy gyanús körülmények között bekövetkezett szerencsétlenség hátterét. A hatodik emeleti állványzatról lezuhanó Botlár Sándor építómunkás természetén ugyanis olyan külsérelmi nyomokat talál a rendőr orvos, amelyek bár nem okozhatták a fiatalember halálát, de azzal kapcsolatban álló tettelegességre utalnak. Az építőbrigád tagjai a Botlár Sándorhoz fűződő kapcsolataikról, a tragédiát megelőző időszakról kénytelenek a nyomozást vezető őrnagynak vallani. Ahogy lassan belefáradnak a titkolózásba, a hallgatásba, úgy derül egyre inkább fény az emberi gyarlóságokra: a kicsinyes presztízséféltségre, a közönyösségre, a hamis előítéletekre, a hirtelen indulatokra — mindazokra a momentumokra, amelyek a Botlár-ügyet motiválják, de nem törvényeket sértenek, csupán az emberiességre, a szocialista közösség iratlan szabályainak mondanak ellent. Így tulajdonképpen „A Botlár-ügy”-ben két dráma ötvöződik: egy látványosabb, amely a rendőrség és a beidéztet munkások közötti „küzdelemre” épül, amelynek során a kis hazugságok, az elhallgatások

jelentőséget kapnak, s egy mélyebb, de csenedesebb, amely a brigád tagjai között megy végbe, s ami az egyéni és kollektív felelősség felismeréséhez vezet. A rendőrség gyilkost keres — Bágyoni Attila azok a tulajdonságok, beidegződések, öröklött erkölcsi normák után nyomoz, amelyek a szocialista módra dolgozó embereket gáto lják abban, hogy szocialista módra élni is tudjanak. Első színpadi műve tehát — mondjuk ki bátran — divatos formája ellenére is *szocialista ihletésű* dráma.

Már említettük, hogy Bágyoni Attila első drámájában meglepően jó *forma-képzésről, színpadismeretről* tett tanúságot. Két időben — a nyomozásnak az előadás háromórás időtartamával megegyező jelenében, és a tanúvallomásokban megidézett múltban — pergő cselekményét hármass tagolású színpadon játsszatja. A Székely László díszlettervező által ügyesen jelzett hivatali helyiségben folyik a nyomozás, a várakozóban (a színpad előterében három pad) kerül sor a brigád tagjai közötti összeütközésekre, és a baloldalt állandóan változó színhelyeken elevednek meg a visszaemlékezések. Színpadi alakjai többségükben jól jellemzettek. Különösen munkásfigurái — a brigád tagjai — hirdetik a szerző életismeretét: külső és belső tulajdonságokkal egyaránt felruházott mindennapi emberek, nem rosszabbak s nem jobbak, mint akikkel utcán, munkahelyen találkozunk. Az a központi alakja azonban, amely egy hamis szituáció kapcsán kerül a darabba, ugyanolyan felesleges tehertétele a műnek, mint a kriminalisztikai vonal mesterkélt bonyolítását szolgáló néhány epizódfigura. Ma, hazánkban, egy újságíró aligha szólhat oly mértékben bele egy hivatalos nyomozásba, mint azt a szerző krea lta Pásztor István teszi. Nélküle nem szegényebb, de markánsabb lenne a dráma, hiszen nagyon lapos, erőszakolt mondatoktól, a rendőrség és a társadalom viszonyát, az erkölcsi tanulságokat kissé szájbarágoán megfogalmazó „szócsőtől” szabadulna meg. Kár ezért a rutinalanságból adódó hibáért, ugyanis a mű őszinte hangvételét ugyanúgy devalválja kissé, mint a hiteles színpadi alakok szájába adott *kifejező, nagyszerűen mondható dialógusok* értékét. Ha Bágyoni Attila a szegedi előadás tapasztalatai alapján átdolgozná művét, húzná az olykor hosszadalmas jelenetekből, kiiktatna néhány figurát és szituációt, valószínűleg olyan dráma születne, amely sikerrel szerepelhetne más magyar színpadokon is.

Az itt következőkben a Szegedi Nemzeti Színháznak kell igazságot szolgáltatni. „A Botlár-ügy” bemutatásával nem csak nagyon dicséretes módon színpadra engedett egy érdekes, friss hangvételű új magyar drámát, de Komor István rendező, s az előadásban közreműködő művészkollektíva lelkesedésének köszönhetően *alkotó jellegű műhelymunkával* is igyekezett elősegíteni a bemutatkozás sikerét. Komor István legfőbb érdeme a feszültség megteremtése, a szituációk határozott felvázolása, s különösen a visszaemlékezések képeiben hatásos, kimunkált jelenetek — szinte kis zárt drámák — teremtése. Dicsérni kell azt a lelkiismeretességét is, amellyel a bemutatás után is fáradozott a produkció sikeréért, a korrekciókért, amit már az előadások tapasztalatai alapján végzett. A nagyobb határozottságot így is számon kell kérnünk. Bátorabban kellett volna húznia a dráma szövegéből. Egyértelműen el kellett volna döntenie: megeleveníti vagy hangsúlyozottan eljátszatja a tanúvallomásokat? A nézőtérrel felszólaló tanúkat — ha a drámaíró mindenféleképpen ragaszkodott ezekhez a felesleges figurákhoz — a játék logikus keretei közé, tehát valamelyik színpadi helyszínbe kellett volna ágyaznia. Néhány külsődlegességet — mint például a transzparenss is megjelenő újsághírt — nyugodtan elhagyhatott volna.

A színészi játékról csak a legjobbat mondhatjuk. A brigád tagjait megjelenítő művészek (*Mentes József, Kátay Endre, Kiss Gábor, ifj. Kőműves Sándor, Falvay Klára*) apró tulajdonságok hangsúlyozásával egyénítették az íróilag is hatásosan megformált alakokat. Érzékeltetni tudták felelősségük felismerésének folyamatát. Éltek a színpadon. Kovács János a raktáros szerepében szinte két síkon játszott: vissza tudta adni a felvett magabiztosság mögött húzódo alattomos gyávaságot is. Kormos Lajos emberközébe tudta hozni a rendőr őrnagy kissé statikus szerepét, s Szabó Kálmán is jól megbirkózott a hadnagy kevésbé árnyalt figurájával. A címszerpet formáló *Horesnyi László* szimpatikusan, egyszerűen, talán túlságosan is visszafogottan idézte Botlár Sándor alakját. *Pagonyi Nándor* láthatólag küzdött a szinte eljátszhatatlan szerepével. Legemlékezetesebben *Décsy Györgyi, Simon Erika* és *Kerpely Judit* epizódjá maradt meg. *Gémesi Imre, Marosi Károly* és *Eötvös Erzsébet* megpróbált színt adni a csak odavetett figurának.

VARGA AKOS